

SPORTMUSEA IN NEDERLAND

In 1994 startte de bouw van het Olympion, het nationale sportmuseum in Lelystad. Tien jaar later is er in het Olympion niets meer te zien. Het Olympion werd in 2004 definitief gesloten. Het Nederlandse sporterfgoed kreeg vervolgens een tweede leven in de Olympic Experience. Maar ook dat museum sloot onlangs zijn deuren.

Fons Kemper

Sportmusea in ons land hebben het moeilijk. Zeker als ze het sportverleden in een breed perspectief willen presenteren. Dat leert ons de geschiedenis wel. Zelfs een museum gewijd aan onze nationale volkssport voetbal leidt, zo bleek onlangs weer, een ongewis bestaan. En alle eerdere pogingen ten spijt – de ANWB probeerde het al in 1912 – is het museum waar het vaderlandse wielervederfgoed gekoesterd wordt, er nog steeds niet.

Dit is het eerste artikel in een serie waarin de Sportwereld op bezoek gaat bij sportmusea. De start van deze rondgang begon in augustus 2014 in het Olympisch Stadion Amsterdam waar sinds 2005 nationaal sportmuseum de Olympic Experience gevestigd is. Gespreksgenoten daar waren directeur Hans Lubberding en sporthistoricus Jurryt van de Vooren.

Maar, o ironie, tijdens het schrijven van deze bijdrage kwam het bericht dat per 18 oktober 2014, negen jaar na de opening, NOC*NSF en Stichting het Olympisch Stadion, de Olympic Experience zullen sluiten. Zo komt terugblikkend het bezoek en gesprek in Amsterdam in een bijzonder daglicht te staan. Een zwanenzang.

Een lange aanloop

De contouren voor een Nederlands sportmuseum ver-

schijnen voor het eerst aan de horizon als in 1932 het NOC en het Olympisch Stadion om de tafel gaan zitten, waarbij ook Jan Wils, de architect van het stadion, aanschuift. Gezamenlijk richten ze Stichting Het Sportmuseum op. Die stelt zich ten doel een collectie aan te leggen van historische documenten over sport, spelen, turnen, schoolgymnastiek en dansen. 'Een flink bedrag werd beschikbaar gesteld waardoor het mogelijk werd een aanvang te maken met de verzameling van alle mogelijke gegevens', zo wordt destijds in de pers gemeld. Het secretariaat houdt kantoor aan het Olympiaplein 69 in Amsterdam, waar toen de Commissie voor het Zwemonderwijs van de Nederlandse Zwembond gehuisvest was. Van deze poging om tot een sportmuseum te komen werd nadien helaas nooit meer iets vernomen.

Ruim 50 jaar later lijkt het er dan toch eindelijk van te komen. Er is een plan en een plek waar het eerste Nederlandse sportmuseum kan verrijzen. Het agrarische themapark Flevohof nabij Biddinghuizen wil zijn educatieve attracties uitbreiden met het thema sport. In de voorgestelde opzet van het architectenduo Rem Koolhaas en Luc Reuse krijgen museale aspecten een belangrijke plaats. Er worden ontwerpen gemaakt voor een sportpaviljoen met ruimte voor vaste en tijdelijke exposities. Er is ook plaats voor een auditorium, een bibliotheek, een cafe-

taria en verschillende binnensportvoorzieningen. Zelfs het dak zal voor buitensport benut worden. Met diverse subsidieverstrekkers en begunstigers is een akkoord bereikt over een bouwbudget van 10 miljoen gulden en er ligt een exploitatiemodel. Maar nog voordat de uitvoering ter hand genomen kan worden, wordt Flevohof in 1991 failliet verklaard. De stichting die zich beijvert voor een nationaal sportmuseum is terug bij af.

Met sterk afgeslankte plannen gaat men weer de boer op. De jonge provincie Flevoland en de gemeente Lelystad willen het sportmuseum een tweede kans bieden. Er is een locatie beschikbaar in de directe nabijheid van het erfgoedmuseum Nieuw Land en publiekstrekker de Bataviawerf. Nu lukt het wel. In 1994 wordt met de bouw gestart. En ruim een jaar later kan aan de Museumlaan in Lelystad het eerste Nederlandse sportmuseum, dat de naam Olympion krijgt, door Kroonprins Willem Alexander geopend worden.

Het museum heeft de beschikking over materiaal dat door NOC*NSF, bonden, verenigingen en particulieren in de loop der tijd is afgestaan. Het varieert van sportattributen zoals roeiboten, racefietsen, rackets, kleding, medailles, foto's tot persoonlijke correspondentie van sportlieden. De tot dan zwerfende collectie van de Nederlandse sportbibliotheek zal in Olympion eveneens een plek moeten krijgen.

Naast het vergaren en exposeren van sporterfgoed is het de bedoeling om ook veel doe-activiteiten in het aanbod van het museum op te nemen. Die kennismaking met sporten moet zowel binnen als buiten het museum plaatsvinden en het bezoek aan Olympion stimuleren. Het museum krijgt in de beginperiode veel aandacht en publiciteit. Dat resulteert er onder meer in dat de Olympion-verzameling buitengewoon snel groeit. Omdat duidelijke criteria voor acceptatie ontbreken en de opslagmogelijkheid ontoereikend is, wordt de collectie al snel te groot. Ook de archivering van objecten laat bij de onverwachte toestroom te wensen over, aangezien de formatie daar niet in voorziet. Tegelijkertijd blijven de inkomsten uit entreegelden achter bij de verwachtingen. Te weinig mensen kunnen de weg naar Lelystad vinden.

En zo pakken zich in het begin van deze eeuw al weer donkere wolken samen boven het museum. Na jaren van kwakkelen in de achtertuin van outletcenter Bataviastad wordt in 2004 de knoop doorgehakt en sluit het sportmuseum Olympion definitief de deuren.

Wie biedt?

Inmiddels is de collectie van het museum ondergebracht in de Stichting Sporterfgoed. Die gaat op zoek naar een nieuwe locatie. Vanuit een exploitatie-oogpunt zal die sowieso kleiner moeten zijn dan waar men over beschikte in Lelystad.

Het besluit wordt genomen om alvast bepaalde deelcollecties die hiervoor in aanmerking komen, af te stoten. Zo gaat een deel van de sportboeken naar de bibliotheek van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Voor een aantal objecten die veel ruimte innemen, zoals een skiff, een kano, turntoestellen en een zwemhijskraan, wordt elders een plek gezocht.

Daarnaast wil de stichting een deel van deze objecten veilen ter financiering van een nieuw onderkomen. In totaal worden ruim 100 kavels samengesteld en via een internetveiling aangeboden. Een ongelukkige beslissing, aangezien niet in alle gevallen duidelijk is of er sprake is geweest van schenking of bruikleen van de objecten. Het leidt tot een storm van protesten en ruim de helft van de kavels wordt dan ook niet geveild, maar gaat terug naar de oorspronkelijke eigenaren! Hans Lubberding kijkt met plaatsvervangende schaamte terug op wat er toen gebeurd is met het sporterfgoed: 'Het was een dieptepunt, echt een schande...!'

Naar het Olympisch Stadion

Dit alles speelt zich af tegen de achtergrond van ontwikkelingen rond het Olympisch Stadion Amsterdam. Het stadion is er aan het eind van de vorige eeuw slecht aan toe. Zo zeer zelfs dat er plannen voor sloop van het tegen de Zuid-as liggende complex ingediend worden ten gunste van profijtelijke woningbouw aldaar. Dit voornemen roept veel reacties op. Er komt een reddingsplan met steun van het bedrijfsleven en een massale publieksactie om het stadion voor de ondergang te behoeden. Dat lukt en eind jaren negentig wordt gestart met een groot-scheepse renovatie waarbij het stadion zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat van 1928 wordt teruggebracht. Een ondergrondse parkeergarage en bedrijfsruimtes onder de tribunes moeten voor extra inkomsten gaan zorgen. Er wordt een Stichting Olympisch Stadion Amsterdam (SOSA) opgericht die het beheer en de exploitatie van het stadion op zich neemt.

Daarbij komt ook de lang gekoesterde wens om het stadion een museale functie te geven aan de orde. De

directie van het Olympisch Stadion ontwikkelt daarvoor een plan van aanpak onder de naam 'Olympic Mystery Tour'.

Op 13 mei 2000 wordt het geheel gerenoveerde Olympisch Stadion op grootse wijze door ZKH Prins Willem Alexander, in het bijzijn van vele (olympische) prominenten, geopend. Het stadion telt 22.500 zitplaatsen, voldoet aan de eisen voor internationale atletiekwedstrijden (A-status), beschikt over 850 parkeerplaatsen en heeft voor verhuur 13.500 m² aan bedrijfsruime beschikbaar.

In 2004 doet de olympische Torch Relay in de aanloop naar de spelen in Athene Nederland aan. Door de goede samenwerking tussen NOC*NSF, Gemeente Amsterdam en Olympisch Stadion wordt die estafette als sportief en cultureel evenement een groot succes. NOC*NSF en Olympisch Stadion spreken af in de toekomst meer met elkaar te gaan samenwerken op het gebied van sport, cultuur, educatie en erfgoed.

In diezelfde periode doet bureau Boer en Croon een onderzoek naar de toekomst van een nationaal sportmu-

De Marathontoren van het Olympisch Stadion.

seum in Nederland. Een belangrijke conclusie uit dat onderzoek is dat het Olympisch Stadion met de status van rijksmonument voor velen de locatie bij uitstek is voor een dergelijk sportmuseum.

Als het Olympion zijn deuren sluit in 2004 ligt de weg naar het Olympisch Stadion dan ook open. NOC*NSF en het Olympisch Stadion richten Stichting Exploitatie Stadion Amsterdam (SESAM) op die verantwoordelijk wordt voor de exploitatie van het Olympisch Stadion én het nieuwe sportmuseum dat de naam krijgt van Olympic Experience. Vlak naast de ingang aan de voorzijde van het stadion is een ruimte beschikbaar die als onderkomen voor het museum kan gaan dienen. De Sponsor Bingo Loterij is bereid om voor de start en inrichting een eenmalige subsidie te verlenen.

Het concept

De ervaringen opgedaan met het Olympion leren dat het alleen exposeren van op zich interessante attributen een onvoldoende basis is voor een sportmuseum. Maar hoe moet het dan wel?

Van de Vooren: 'In april 2005 werd ik door het Olympisch Stadion benaderd om een inhoudelijke opzet te maken voor het nieuwe museum dat al in oktober geopend moest worden. Dat is een onwaarschijnlijk korte tijd. We begonnen eigenlijk vanuit het niets. Wat moet er getoond worden, hoe gaat dat gebeuren, etc.?'

Er werd een operationeel team gevormd onder aanvoering van VU-hoogleraar sportgeschiedenis Theo Stevens om een en ander te begeleiden.

Er bleek veel materiaal in het depot in Arnhem van NOC*NSF te liggen. De opgave was om daar structuur in aan te brengen. De research en het uitwerken van een hoofdlijn moest onder grote tijdsdruk plaatsvinden. In feite was er nog geen half jaar beschikbaar voor de hele exercitie. Van de Vooren: 'Met terugwerkende kracht zou je het misschien onverantwoord kunnen noemen om in zo'n korte tijd één iemand over alle sporten iets te laten opschrijven. Maar dat paste wel een beetje in het pilot-idee. Al werkende zou het concept verder ingevuld worden en de expositieruimte uitgebreid. Vorig jaar nog zijn allerlei dingen aangepast. Zo ontdekte ik dat Marco van Basten ergens op een infopaneel nog steeds de bondscoach was!'

Er werd gekozen voor een museumconcept waarin de Nederlandse sportgeschiedenis met veel olympische verbandingen geplaatst zou worden in de maatschappelijke context. In die opzet dienden ook museale aspecten als

'schatkamer' en 'kroonjuwelen' gecombineerd te worden met het 'ervaren' en 'beleven' van sport.

Van de Vooren: 'Het stomme is, dat wij hier bijna tien jaar aan gewerkt hebben en er nu mee stoppen. Terwijl dit concept in een grote variant uitgevoerd gaat worden in Vancouver waar een Olympic Experience gaat verrijzen. De initiatiefnemers zijn hier drie keer op bezoek geweest om zich te laten informeren over onze opzet en uitwerking.'

Zuilen

De kern van het museum werd gevormd door elf video-zuilen, die elk in het teken staan van een 'grote' sport. Een typische volkssport of een sport waarin Nederland ooit uitblonk. Zo waren er zuilen over zwemmen, schaatsen, tennis, atletiek en voetbal. De zuil laat een afbeelding zien van een icoon voor de betreffende sport in een bepaalde periode. Met behulp van een touch-screen kunnen vervolgens informatie, beeld- en geluidsfragmenten opgeroepen worden die de prestaties van de getoonde personen laten zien met een schets van het bijbehorende tijdsbeeld.

Zo werd atlete Fanny Blankers-Koen gepresenteerd als atletiek-icoon die leefde en sportte in de periode rond de Tweede Wereldoorlog. Op deze wijze werd rechtgedaan aan de populaire sporten in ons land, de sporthelden die daarin uitblonken en tevens aan de bredere maatschappelijke context van de sportgeschiedenis. De zuilen benadrukten de educatieve kant van het museum op een multimediale wijze. Een van de achterliggende doelen was immers te tonen dat sport geen geïsoleerd verschijnsel is, maar alles te maken heeft met hoe in de samenleving naar vrije tijd, lichamelijke opvoeding en beweegcultuur gekeken werd.

Daarnaast werden aan verschillende zuilen ook doe-activiteiten verbonden. Op een schaatsplank kon tegen Gerard van Velde (in 2002 olympisch goud op de 1.000m) geschaatst worden en bij het wielrennen stond een home-trainer met fiets om een sprint aan te gaan met Theo Bos, wereldkampioen baanwielrennen in 2004. In het museum was ook een pannakooi waar een potje gevoetbald kon worden. De meeste reuring in het museum was vaak daar te vinden.

Kroonjuwelen

Ieder museum koestert zijn bijzondere objecten. De Olympic Experience was daar geen uitzondering in.

Achterin het museum bevond zich een 'schatkamer', het meest traditionele en museale deel van de Olympic Experience. Een heel bescheiden ruimte met vitrines waarin een scala aan attributen lagen.

Lubberding: 'Het is geen "schatkamer" vol met rijen medailles en fakkels. Ik ben van het verhaal achter het object. Waarom lag daar een bronzen olympische voetbalmedaille? Omdat die de meest bijzondere is van onze collectie medailles. Alle andere plakken kun je vaak gewoon terug vinden op websites. Maar het verhaal van deze ene medaille, van die eerste voetbalmedaille die we gewonnen hebben in 1912 in Stockholm, maakte hem zo bijzonder. Het is namelijk de oudste olympische medaille die er in Nederland museaal te zien is.'

Ook elders in het museum kon men kroonjuwelen tegenkomen, bijvoorbeeld de olympische tandem van Bernard Leene en Daan van Dijk, waarmee ze in 1928 op de sprint een gouden medaille wonnen. Heel bijzonder was ook het tenue van de Finse wonderloper Paavo Nurmi waarin hij in 1928 in Amsterdam eenmaal goud en tweemaal zilver binnenhaalde. Zijn laatste olympische palmares overigens, want daarna werd hij van de spelen geweerd omdat hij geen amateur meer zou zijn.

In 2013 werd het meest recente kroonjuweel, 'de schat van de Marathontoren', gepresenteerd. Een loden koker die ingemetseld was achter een gedenksteen. In de koker zaten onder andere een fraai gekleurd huldeblijk aan het organiserende Comité 1928, een olympische herinneringsmedaille en een serie olympische postzegels.

Wisselwerking

De combinatie museum en historisch stadion was destijds voor velen een combinatie waarvan veel verwacht werd. Voor een deel zijn die verwachtingen ook uitgekomen.

Een evenement als de 'coolste baan van Nederland' – een tijdelijke 400m-kunstijsbaan begin dit jaar – ging vergezeld van een op de winterspelen geïnspireerde expositie waarvoor Sjoukje Dijkstra haar gouden medaille uit 1964 persoonlijk kwam neerleggen naast die van Nicolien Sauerbreij uit 2010. Bij de nationale sportherdinkingen op 4 mei trokken stadion en museum samen op. Ieder jaar werd een aspect van sport tijdens de oorlogsjaren in een mini-symposium en in een begeleidende publicatie uitgediept.

Een soortgelijke wisselwerking was er bij de georganiseerde rondleidingen, waarbij kennismaking met het stadi-

on en bezoek aan het museum naadloos in elkaar overgingen.

In de olympische jaren werden er met NOC*NSF speciale multimediale educatieprogramma's gemaakt met een geschat bereik van 200.000-300.000 basisscholieren per event. Daarin werden de olympische waarden (excelleren, vriendschap en respect) en de afzonderlijke spelen belicht. Voor spreekbeurten over sport konden jongeren zich eveneens tot het museum wenden.

Minder historisch gekleurd, maar wel belangrijk waren de uitreiking van de Nico Scheepmaker Beker voor het beste sportboek en het bieden van een thuisbasis voor de Nederlandse Vereniging van Olympische Deelnemers. Zo deed het museum meer dan zich verdiepen in het sportverleden en het tentoonstellen van sporterfgoed. Lubberding: 'Naast een plek waar allemaal mooie en leuke dingen op sportgebied gebeuren, ben je ook een soort kenniscentrum dat partijen met elkaar verbindt. Bewegingswetenschappers van de Vrije Universiteit zitten hier vlakbij en ook architecten die nadenken over het stadion van de toekomst zijn hier te gast geweest. Wij waren en kunnen daar verbindend in zijn.'

Het is moeilijk te becijferen wat de wisselwerking van stadion en museum financieel heeft opgeleverd. Duidelijk is wel dat stadion en museum steeds meer als een twee-eenheid gezien werden waar het Nederlandse sporterfgoed een stabiele en veilige plek had gevonden. Van de Vooren: 'Alleen daarom kregen wij onlangs van de familie van een oud-hoofdoprichter bij de bouw van het Olympisch Stadion van 1927 tot en met 1928, een prachtig knipselboek in handen, met daarin alles wat in die tijd met het stadion en de spelen te maken had.'

Sluiting

Ingewijden zagen het aankomen. En ook in het gesprek dat aan dit artikel ten grondslag ligt, werd over een sluitingsscenario gesproken. In 2014 en 2015 lopen verschillende contracten met geldschietters van het stadion en museum af. De Sportraad Amsterdam bracht in april van dit jaar een adviesrapport uit over de toekomst van het stadion, het museum inbegrepen. De sportraad dringt aan bij het college en raad om het initiatief te nemen. Maar het is vijf voor twaalf. NOC*NSF beëindigde in 2014 vrij onverwachts de jaarlijkse bijdrage aan het Olympisch Stadion als gevolg van de interne bezuinigingsdiscussie, waarop de Lotto als gevolg van de financiële malaise bij de sportloterijen direct volgde. Na 2014 zullen er vanuit

die hoek geen gelden meer beschikbaar gesteld worden voor het museum en daarmee is het vonnis getekend.

Met het sluiten van de Olympic Experience speelt Nederland ook geen rol meer in het internationale 'Olympic Museums Network' waarbij meer dan twintig musea – van Barcelona tot Beijing aan toe – zijn aangesloten. Wrang omdat het Olympisch Stadion een van de cofounders van dit netwerk is geweest.

Hoe verder?

De gespreksgenoten benadrukken dat het nooit de bedoeling is geweest om op de huidige manier tot in lengte van dagen door te gaan. De Olympic Experience is altijd een pilotproject geweest, dat misschien langer heeft geduurd dan de bedoeling was.

Van de Vooren: 'Misschien hebben we te weinig gewild, hebben we te klein gedacht. Ik vind dat je best af en toe de ambitie mag hebben, kijken of het juist wel veel groter kan.'

Lubberding: 'De twee Citroën-gebouwen die ook van de hand van Jan Wils zijn, staan nu te koop. Het noordelijke gebouw leent zich uitstekend voor een museale invulling. Maar zonder een commerciële deelname lukt dat niet. Zomaar een idee: in de kelder een disco of nachtclub, op de begane grond flagshipstores van bijvoorbeeld Apple, Nike en Puma. Daarboven het museum, de world of Johan Cruijff en een sporttelevisiestudio voor de NOS en andere mediaproductanten.'

Zet de sluiting van de Olympic Experience de klok van de sportgeschiedenis weer terug naar 2004 toen het Olympion zijn deuren sloot? Voor een deel helaas wel. Maar er zijn twee lichtpuntjes vergeleken met toen. Het persbericht van het Olympisch Stadion spreekt van 'een onvermijdelijke tussenstap, maar de kennis, netwerken en ervaringen hebben geleid tot vele inzichten (nationaal en internationaal) die bij een mogelijke toekomstige realisatie van een sportmuseum – bij voorkeur in of rondom het monumentale stadion – erg bruikbaar zijn'. Het andere lichtpunt is dat in de afgelopen jaren alle museale objecten in kaart zijn gebracht, waardoor er nu tenminste duidelijkheid is over wat precies van wie is en waar het zich bevindt.

Internetbronnen

www.sportgeschiedenis.nl

www.olympischstadion.nl

www.olympischsporterfgoed.nl